

Röportaj: Prof. Dr. Ahmet Şimşek

*İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi

1- Sayın hocam, isterseniz ilk olarak Türkiye’de tarihçi olmanın koşullarına değinelim. Size göre Türkiye’de tarihçi olmanın iyi ve kötü yanları nelerdir?

Malumunuz Türkiye’de tarih, son zamanlarda çok ilgi gören bir alan. Bazı günler oluyor ki neredeyse bütünüyle TV’de tarih izliyoruz, gün boyu tarih konuşuyoruz ve daha çok da tarih üzerinden konuşuyoruz. Bu durum ülkemizde tarihe yönelik büyük bir ilgi ve alakanın göstergesidir. Tarih alanında çalışanlar olarak bundan ziyadesiyle memnunuz. Ülkemizde tarihçi olmak, tarihçi olarak kalmak ve toplumca kabul görmek kolay değil. Bunun nedeni, tarihe büyük bir ilgi olmasına karşın, aynı oranda tarihçinin güvenilir bulunması. Güvenilmez bulunmasının birçok nedeni var. En başta geleni ise toplumca çok merak edilen, önemli görülen, tarihsel anlamda köşe başı olarak nitelenebilecek bazı tarihsel olgu ve bunun parçası olan olay ve kişiler hakkında tarihçilerin farklı perspektiflerden farklı bilgi ve kanaatleri dile getirmesi. Bu durum, her konuda olduğu gibi tarihte de bir kesinlik arayan insanımızın, tabiri caizse kafasını çabucak karıştırmakta, birbiri ile çelişen görüşlere sahip tarihçiler arasında kendi kanaatine uygun olanını seçerek, onu daha gerçekçi, bilimsel bulmasına, diğerini reddetmesine, hatta tarihçilikten bir tür kendince “afroz” etmesine yol açabilmektedir.

İnsanımızın tarihsel kanaati genelde toplumsal kanaati ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Bunun temelindeyse, birey olarak geldiği sosyo-ekonomik-kültürel durum ve sahip olduğu felsefi ve daha çok da siyasal yaklaşım yatmaktadır. Buna bir de son yıllarda ülke gündeminden dolayı eklenen siyasal ve toplumsal ayrışma eklenince durum, büsbütün, tarih üzerinden bir toplumsal/kültürel hesaplaşmaya dönüşebilmektedir. Bu sebepten gündem oluşturabilecek biçimde bazı tarihsel aktörlerin ve olayların bu çatışmanın merkezinde bir tür turnusol vazifesi gördüğünü söylemek mümkündür. İlk akla gelenler, II. Abdülhamid, Atatürk, Lozan Antlaşması, Halifelik ve Saltanat vs. gibi tartışmalı konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

TV’de yayınlanan diziler ve sosyal medya bu tartışmalara zemin oluşturmakta ve bu tartışmalardan beslenmektedir. Tarihi, büyük bir kolaylıkla TV dizisinden öğrenme eğilimde olan insanımız, eğer meşrebiyle çatışmıyorsa burada sunulan tüm anlatıları tarihsel gerçek olarak kabul edebilmektedir. Bu durumda örneğin tek bir perspektife göre sunulan II. Abdülhamid ya da Atatürk’ü izleyen insanımız, bunu tek tarihsel gerçeklikmiş gibi anlayabilmekte, bu da maalesef tarihsel kanıtlar ve bunlardan metodolojik bir çabayla ulaşılan tarihsel bilginin önüne geçerek, gerçekte neyin, nasıl olduğunu anlamsızlaştırabilmektedir. Diğer yandan, tarihsel gerçeklere bağlı, hakkaniyetli ve tarihsel bilgi üretim sürecini olması gerektiği gibi işleten bir tarihçinin yaklaşımları bu tarz beklentiler içinde bulunan halk kitlelerini genelde memnun edememektedir. Bir de TV’lerde her akşam tartışma programlarında arzıendam eden, kişisel ikbal peşinde olan, ismi önünde Prof., Doç. ya da Dr. yazan “uzmanların”, tartışmalı konuları daha çok siyaseten bir yaklaşımla ve neredeyse siyah-beyaz keskinliğinde bir ayrımla bir anlamda “çatıştırarak” ele almalarından dolayı ortaya çıkan durum, tarihsel kesinlik arayan insanımızın tarihçiye yönelik duyduğu güveni büsbütün zedelemektedir.

Hepimiz biliriz ki bir doktorla karşılaştığında hemen kendinde olan bir rahatsızlığı dile getirerek, bunun tedavisini soran yurdum insanı tipolojisi, tarihçiyle karşılaşınca da benzerini ortaya koyar. Benzer bir reflekse “tarihinin lisede aslında iyi ya da kötü olduğunu, çünkü ezberinin güçlü ya da zayıf olduğunu” dile getirerek, tarihe ne kadar ilgili olduğunu göstermek içinse önemli bir tarihsel olayın yılını, “Öyle miydi?” şeklinde sorarak kendince tarihe yönelik bir ilgi gösterisi sunar. Ya da sizi, tarihin tüm alanlarında uzman kabul ederek, popüler tarihin kurgu unsurlarından edindiği veya belki alan uzmanının bile çok bilmediği ama ilginç bazı tarihsel olay sıralamalarıyla sizi şaşırtmaya çalışabilir. Bütün bu sebeplerden dolayı Türkiye’de tarihçi olmak zor, bir o kadar da keyiflidir.

Profesör Ahmet Şimşek

2- Tarih, Türkiye’de günlük yaşamın, siyasetin, toplumsal kutuplaşmaların bir malzemesi haline gelmiş durumda. İnsanlar kendilerini tarihi kişilikler üzerinden tanımlıyorlar. Bunun sebebi nedir? Bu durum bir akademisyen tarihçi olarak üzerinizde baskı oluşturuyor mu?

Yaşadığı hayatı yeterince anlamlı ve tatminkar bulmayan insanlar ya geleceğe yönelik hayaller kurarak kendilerini gelecekte tanımlama eğilimine girerler ya da geçmişe yönelerek orada buldukları başarılı bir dönem ya da bir kişi ile kendi şahsiyetlerini bütünleştirmeye çalışırlar. Bunun adı, tarihle ilgilenmek değil, aslında gerçeklerden kaçarak bir tür “tarihe göçme isteği”dir. Bunun sebebini, insanımızın sadece bugünü imkan ve şartlarıyla tatminkar bulmama değil, aynı zamanda geleceğe ilişkin de beklentilerinin büyük ölçüde kalmaması olarak açıklayabiliriz. Takdir edileceği gibi bu durum, toplum sağlığı bakımından endişe verici sayılabilir. Hatta toplumsal açıdan travmatik bir durum olarak da tanımlanabilir. Tarihe bu “yücelikte” bakan bir toplumda, tarihçiliğin normal ve kolay bir iş olacağını söylemek ise son derece zordur. Bunun nedeni, toplumun belli bir yücelikte kavradığı geçmişi, tarihçinin yaptığı gibi gerçekçi ve hakkaniyetli biçimde anlama ve kavrama imkanlarını çoktan kaybetmiş olmasıdır.

Takdir edilir ki bu durumda tarihçilik, hiç de kolay değildir. Çünkü kahir ekseriyanın aradığı tarihçi tipi, geçmiş her anlamda yüceltebilen, kitlelerin ideolojisine uygun bir geçmiş tasarımı sunabilendir. Türkiye bugün çeşitli açılardan bunu yaşamaktadır. Bu sebepten, örneğin oldukça güncel konu olan bir tarihsel aktör II. Abdülhamit için, “aslında Osmanlı-Türk modernleşmesinin öncü bir ismi, çok önemli modern okullar açmış, buna karşın biraz da kuruntulu biriymiş ve bu sebepten kurduğu jurnal teşkilatıyla ciddi bir baskı ortamının oluşmasına neden olmuş” dediğinizde ne onu yüceltenlere ne de onu bütünüyle reddedenlere hitap edemiyorsunuz, demektir. Bu durumda sizin tarihçilik adına önemseydiğiniz, afili tanımıyla “epistemolojik erdem” çerçevesinde hakkaniyetli olmanız, II. Abdülhamit üzerinden siyaseten oluşmuş iki ayrı mahallede de makbul sayılmıyorsunuz demektir. Yani, “ne İsa’ya ne de Musa’ya yaranamıyorsunuz” demektir. Böyle bir coğrafyada tarihçiliğin kolay olduğunu kim söyleyebilir?

3- Özellikle bazı kesimlerin kaynaksız bir şekilde istediğini söyleme, konuşma özgürlüğü olarak algıladıkları “popüler tarih” tanımını nasıl yorumluyorsunuz? Sizce popüler tarih nedir ve nasıl olmalıdır?

Popüler kültür gibi popüler tarih de çok olumlanan bir anlama sahip sayılmaz. Burada algılanan popülerlik, toplumsalın değer ve ilkelerine rağmen gerçekleştiği varsayılan durumdur. Diğer yandan bu bir “de facto”dur. Yani tarihçiler olarak, biz istesek de istemesek de var olan ve olmaya devam edendir. Bunun farkında olarak popüler olana yaklaşıldığında, insanların hayatın boğucu geçekliğinden kurtulmak adına bir süre de olsa eğlenerek, tabiri caizse “kafa dağıtması” için başvurdukları yollar olarak kabul edilebilir. Popüler müzik, popüler edebiyat, popüler süreli yayınlar gibi popüler tarih de bu çerçevede, eğlenme ve iyi zaman geçirme amaçlıdır. Bir tarihsel içeriğe, okunarak ya da izlenerek kolayca ulaşılan biçimde kendini konumlandırır. Tarihsel sinema, diziler, romanlar, popüler süreli yayınlar hayatımızın zenginliği içinde bu bağlamda yer bulurlar. Bunlar halk tarafından çokça tercih edilen, bir anlamda çoğu kez bir defalığına kullanılıp-tüketilen ürünlerdir.

Meslekten tarihçiler, popüler tarihe haklı olarak her zaman şüphe ile yaklaşmışlar ve uzak durmaya çalışmışlardır. Ancak bu durum, insanların genel tarih algısında oluşabilen, popüler tarih aracılığıyla üretilen veya bundan beslenen sorunları çözmemiştir. Zamanla, halk üzerinde popüler tarihin, akademik tarihten çok daha fazla etkili olduğunun fark edilmesiyle birlikte, meslekten tarihçiler de haklı olarak kolay okunur, bu anlamda popüler eserlerin üretilmesine katkı sağlamaya başlamışlardır. Şahsen akademik anlamda tarihçilerin veya rüştünü ispat etmiş tarihçi formasyonuna sahip sosyal bilimcilerin, popüler tarihe yönelik eser vermesini, bunu tüketen halkın gerçekçi tarihsel içerik ve perspektiflerle ve bu bağlamda “sağlıklı ürünlerle”, karşılaşmasını sağlaması bakımından yararlı olduğunu düşünüyorum. Bu iş/faaliyet, tarihçilerce yapılmadığında tabiri caizse “meydan”, maalesef tarihçilikle ilgisi olmayan bazı, “kerameti kendinden menkul”, “araştırmacı/yazar”lara bırakılmış oluyor. Tarihçilerin popüler anlamda yazmaya başlamasıyla, popüler tarihçiliğin de bilimsel anlamda bir seviye yakalayabileceğini söylemek mümkündür. Bu ise şüphesiz ki toplumda yanlış bilgilerin ve perspektiflerin azaldığı bir tarih kültürünün oluşmasını destekleyebilecektir.

4- Sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla, her alanda olduğu gibi tarih alanında da herkes fikir beyan edebilir duruma geldi. Bu da “tarihçinin” kim olduğu konusunda kafalarda soru

işaretleri oluşturuyor ve insanlar arasında alaylı/mektepli tartışmalarını görüyoruz. Sizce bir insanın tarihçi olması hangi koşula bağlı?

Sosyal medya bir özgürlük alanı. Bir büyüğümüzün buyurduğu gibi “Sosyal medya tam bir çöplük” değildir. Kabul etmek gerekir ki suistimale her yönden açık. İlginç olansa, insanların hiç de güvenli olmayan ve siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik açıdan tam bir çatışma alanı olan bu mecrada, daha çok gündelik yaşamın getirdiği yorgunluk karşısında az da olsa iyi zaman geçirmek, bir parça eğlenmek için de olsa fazlaca zaman geçirmesi. Sosyal medyada var olan bazı iyi niyetli öğrenme girişimleri çok kolay manipüle edilebiliyor. Tarih konulu paylaşımlar çok ilgi çekici ama bir o kadar da doğru bilgi ve perspektiften uzak. Daha çok propagandif. Sosyal medyada görünen çok az kişi ve grup, tarih konusunda gereken hassasiyetle paylaşımında bulunuyor. Daha çok siyaset amaçlı, güncelik siyasi gidişata tarihsel bir kılıf bulmak ya da meşruiyet kazandırmak adına ve genellikle de yanlış içerik ve perspektifle paylaşımlara rastlamak mümkün. Bu durum tarih için çok daha belirgin bir bilgi kirliliğini içeriyor. İyi tarafı ise yüz yüze tanışmadığınız binlerce insanla belli bir konuda etkileşebiliyorsunuz. Sosyal medya bu yönüyle özgürce seçtiğimiz belli konularda, özgürce tarihsel içerik veya görüş paylaşımlarına imkan verebiliyor. Bu durum, bazen hiç tanımadığınız kişilerin tuhaf tutum ve tavırları, bazen de “egemen güçlerin maniplatif ajanları” (bunlara trol deniyor) tarafından paylaşımlarınızda tadınızı kaçırabilse de sonuçta tarihin, toplumda bunca görünürlük elde etmesi ve tartışılmasına imkan sunması bakımından, sosyal medya iyi ki var diyebilirim.

Tarih alanı elbette ki tarihçilerin ürettikleriyle mana kazanan bir alan. Bu durumda akla şu soru geliyor? Tarihçi kimdir? Burada tartışma şu noktada çıkıyor: Tarihçi birilerinin tanımladığı gibi tarih bölümünden mezun olan mı? Yoksa tarihçilik yapmaya imkan sağlayacak gerekli formasyona

sahip olan mı? İlki diplomalı ve mesleki tanımlamayı üniversite kurgusu içinde tapulu biçimde garantilemiş. Ancak sanırım ilkiyle ilgili çok ciddi ve haklı itirazlarımız var. Bunlardan ilki, lisansta tarih bölüm mezunlarının kaçının, bir tarihçi gibi küçük de olsa gerçek bir tarihçilik deneyimi yaşadığı sorusudur. Son zamanlarda açıköğretim tarih bölümünden mezunları da düşününce bunun büyük ölçüde yapılmadığını söylemek mümkün. Peki tarihçi formasyonu ne demektir? Özü itibariyle bir tarihçinin nasıl konu belirlediği, bunu nasıl sorunsal haline getirdiği, nasıl araştırdığı, hangi kaynaklara nasıl ulaştığı, bunları nasıl çözümlediği, bunlardan elde ettiği veriden nasıl anlam ürettiği, bunu nasıl metinleştirdiği (raporlaştırdığı), nasıl yayınladığı vs. akla geliyor. Bu süreçte kaynaklara ulaşma, bu kaynakların dilini edinme, araştırma becerisi, eleştirel düşünme, yazma becerisi, atıf yapma becerisi vs. hemen akla gelenler. Bu deneyimi yaşamış, bu becerilere sahip olanları tarihçi olarak tanımlamak mümkündür. Tabii ki bu bahsettiğimiz yapılacak işe ilişkin tarihçinin sahip olması gerekenin asgarisidir.

5- Türkiye’de tarihyazımı çalıştaylarının öncülerinden biri olarak, Türk tarih yazıcılığını dünya ile kıyasladığınızda nerede konumlandırıyorsunuz? Türk tarihçiliğinin özellikle metodoloji bağlamında eksileri ve artıları neler?

Sekiz yıldır düzenlediğimiz tarihyazımı çalıştayları, Türkiye tarihçiliğinin bütününe görmemize dair bize bazı imkanlar tanıdı. Buna rağmen yapacağım bu değerlendirmenin, sahip olduğum bilgi dahilinde şahsi kanaatlerim olduğunu vurgulamak isterim. Türk tarihçiliği yüzyılları aşan bir mirasa sahip. Bazılarının dile getirdiği gibi Orhun Kitabeleri’nden beridir, tarihyazımı örnekleriyle karşılaştığımız iddiası bile tartışılabilir. Osmanlı-Türk modernleşmesinin yoğunlaştığı 19. yüzyıl, aslında tarihçiliğin de dünyada bir arayışta olduğu dönemdi. Osmanlı’da geleneksel tarihçilik, kronikler üzerinden sürüyordu. 19. yüzyılın sonlarında Ahmet Cevdet Paşa gibi bazı tarihçiler, gelenekselle modern arasında kabul edilen tarihçilik örnekleri sundular. Ahmet Vefik, Ahmet Mithat Paşalar modern tarihçiliğe ilişkin bazı örnekler sunsalar da Türkiye’de modern tarihçilik usullerine göre başlangıç için 20. yüzyılın başını beklemek gerekecektir. Başta Mehmet Fuat Köprülü olmak üzere, Ahmet Refik Altınay, Zeki Velidi Togan gibi öncü isimlerle modern Türk tarihçiliği, kurumsallaşmaya başladı. Bunda şüphesiz Türk Tarih Tetkik Cemiyeti’nin (sonradan Türk Tarih Kurumu) büyük payı vardır. Türkiye’de tarihçilik, 20. yüzyılın başında oldukça “romantik” bir milliyetçilik anlayışının yansımalarıyla gerçekleşir. Bu ülkenin geçirdiği siyasi süreçler bakımından anlaşılabilir bir durumdur. Türk Tarih Kurumu ve onun üzerinden düzenlenen Türk Tarih Kongreleri ile ortaya atılan Türk Tarih Tezinin işlendiği bir tarihçilik devletçe öncüllendir, önemsenir, benimsenir. Soğuk Savaş döneminde dış siyasetin Türkiye’de iç siyaset ve bu bağlamda kültür ve eğitim politikalarını etkilemesi sonucunda Türk tarihçiliği, daha refleksif, askeri zaferlere odaklı ve milliyetçi eğilimdedir. Erken Cumhuriyet’e göre çok daha Müslüman Türk, yani Osmanlı tarihi odaklıdır. 1990’larda SSCB’nin dağılmasıyla ortaya çıkan Soğuk Savaş dönemi sonunda Türk milliyetçiliği tarihyazımında etkili olmaya devam etse de yeni bazı tarihyazım tarzları konuşulur oldu. Bunda Tarih Vakfı’nın katkısını vurgulamak gerekir. Bugün Türkiye’de, tarihçiliği geleneği olan ülkelere okuyan, uluslararası literatürle çok yakın bağ kuran, uluslararası tarihçi camialarıyla iletişim halinde yeni tarih araştırma ve yazım yöntemlerine aşina olan yeni nesil bir tarihçilik büyümektedir. Bu, Türk tarihçiliğinin zenginleşmesi adına mutluluk vericidir. Türkiye’de düzenlediğimiz tarihyazımı çalıştaylarının bu gençleri daha farklı çalışmalar yapmaları konusunda cesaretlendirdiğini de memnuniyetle görüyoruz.

6- Tarihçilere sık sık getirilen eleştirilerden biri de objektif olmadıkları yönünde. Bu eleştiriler Eskiçağ, Ortaçağ gibi günümüze tesiri kısıtlı dönemler olduğunda azalıyor. Fakat yakın dönemlere geldiğimizde, tarihçiler bu eleştiri oklarıyla mücadele etmek durumunda kalıyorlar. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

Tarihçilerin her zaman gerçeği sunması beklenmiştir. Buna karşın tarihte objektivizmin mümkün(süz)lüğü, her zaman tartışma konusu olmuştur. Tarihte objektivizmden kastedilen, “aynı şartlar altında aynı sonuçlara ulaşılması imkanı” olmayıp, Ranke’nin söylemiyle “nasıl olmuşsa öyle”dir. Şüphesiz bu motto kulağa başından beridir hoş gelmektedir. Ancak bunu gerçekleştirmek açıkçası pek mümkün görünmemektedir. Zira “tarihçi yaşadığı çağın insanı”dır. Tarihçinin konusunu ise insan faaliyetleri oluşturmaktadır. Burada tarihçi, bir fizikçi gibi nesnel dünyasıyla baş başa değildir. İddia edildiğinin aksine tarihçinin nesnesi olmamakla birlikte inceleme konusu insan toplulukları ve bunların tarihsel süreçte gerçekleştirdikleri insani etkinliklerdir. Bu toplulukların nasıl yaşadıkları, ancak bıraktıkları izler (kanıt) üzerinden okunmaya çalışılır. Burada modern tarihin önerisi, mutlaka kanıtla başvurulması gerektiği, bu kanıttan olabildiğince doğru bilgi elde etmek için filolojik bir analizin yapılması, elde edilen verinin başka kaynak verileri ve önceki bilgilerle mukayese edilerek bir sonuca varılması şeklindedir. Bu süreç oldukça tutarlı görünmektedir. Bu tarihsel bilgi üretim sürecinde olası insani imkanların sınırlılıklarını bir yana koyarsak, aslında elde edilenin “insanlığı şaşırtacak bir mahiyet arz etmemesi” gerekir. Buna karşın gelişmeler hiç de böyle olamamaktadır.

Bu durumun asıl müsebbibi yaşadığımız çağ mıdır? Yani, bahsettiğiniz gibi tarihçinin çalıştığı dönem uzaklaştıkça nesnellığı artmakta mıdır? Bu duruma ilişkin asıl sorun olarak bahsettiğiniz gibi dönemsel bir farkı vurgulamak açıkçası çok naif kalmaktadır. Bahsinizin az bir haklılık payı olmakla birlikte bu sorun dönemleri aşan bir mahiyettedir. Zira tarihçinin araştırdığı konunun döneminden ziyade, ulaşacağı sonucun onun siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik konuşlanması ya da bunların tümünü belli ölçüde bir yana bırakabilme becerisiyle çok yakın ilişkisinin olduğu söylenebilir. Bu çerçevede yakın dönem yerine Eskiçağ alanında çalışmak, tarihçiye nesnellik imkanını sağlayamıyor. Nesnellik ya da “hakikat arayışında namusluluk” ya da “epistemolojik erdem”, şüphesiz bir tarihçinin sahip olması gereken en önemli meziyettir. Kısmen haklılık payımız ise şuradan kaynaklanmaktadır: Yakın dönemleri çalışmak, tarihçilik açısından sanıldığından çok daha fazla önem arz etmesine karşın, çalışma konusunun yaşadığımız toplum ve dünyayla daha çok ilişkili olması yönüyle tarihçiyi tarafgirlik konusunda daha fazla etkilemesi ya da manipüle etmesi çok daha kolay olabilmektedir.

Burada zamansal bir ölçütten ziyade başka bir kritere ihtiyaç var gibidir. Bu sebepten “bir tarihçinin araştıracağı ve yazabileceği en yakın zaman sınırı, tarihsel gelişmeleri ve aktörleri soğukkanlı biçimde hakkaniyetli değerlendirme imkanını bulabileceği yıla kadar” denilebilir. Bu noktada daha önce genel tarafından tanımlanan ya da dayatılan 50 yıl ya da 30 yıl ya da 20 yıl öncesi tarih olur-olmaz tartışmaları da boşa çıkmaktadır. Tarihçi yaşadığı çağının insanı olduğunun farkında hareket ederek, tarih metodolojisinin gösterdiği yolda, etik kaygıların farkında, konusuyla ilişkili olabildiğince çeşitli kaynaklara ulaşarak, bunlardan mukayeseli biçimde anlam üretmek, hakkaniyetini (vicdanını) her zaman muhafaza eden kişi olmak zorundadır. Bu gerçekleştirildiğinde tarihçi-nesnellik sorununu büyük ölçüde aşabileceğiz.

7- Tarih mevzubahis olduğunda, Türkiye’de insanların aklına ilk başta Osmanlı ve Cumhuriyet geliyor. Belki de bu algının bir tezahürü olarak, tarih bölümlerinde Osmanlı ve Cumhuriyet tarihçiliği alanlarında bir yığılma olduğunu görüyoruz. Bunun sebebi ve çözümü hakkında bir yorum getirebilir misiniz?

Türkiye’de insanların tarih denince aklına Osmanlı ve Cumhuriyetin gelmesi gayet doğaldır. Doğal olmayan, bu bakış açısının Türkiye’de üniversitelerin tarih bölümlerindeki programları belirliyor olmasıdır. Haklısınız. Türkiye’de tarih bölümlerinde tarihçilerin niceliksel anlamda yoğunlaştıkları iki temel alan: Osmanlı ve Cumhuriyet. Bunun nedeni kanımca insanımızın bahsettiğimiz ilgisinin yansıması yanında bu iki alanda yabancı dil gerekliliğinin diğer alanlardaki gibi yoğun hissedilmemesi. Arşiv çalışmalarının eski yazıyı bilenlerce yapılabilmesi. Tarih bölümlerinde Osmanlı ve Cumhuriyet tarihi alanında çalışanların niceliksel olarak üstünlüğü, maalesef gerek tarihçilik becerilerini kazandıracak derslerin açılmasını, gerekse dünyayla entegrasyonu artırabilecek diğer derslerin programda yer bulmasını güçleştirmektedir. Bu da çok fazla arzu edilmeyen bir “yerli ve milliliği” beraberinde getirebilmektedir.

8- Tarih bölümleri bu sene kontenjanın da üstünde bir alım yaptılar. Özellikle taşra diye tabir edebileceğimiz yerlerde, hocaların öğrenci kalitesizliğinden şikayet ettiklerini sık sık görüyoruz. Kontenjan fazlalığı, tarih bölümlerindeki öğrenci kalitesizliğinin bir sebebi diyebilir miyiz? Bir de bu soruya ek olarak, tarih bölümlerinin kalitesini hoca, öğrenci, kurum bağlamında nasıl buluyorsunuz?

Türkiye’de tarih bölümlerine yoğun bir ilginin olduğu, tarih bölüm öğrenci kontenjanlarının tamamen dolduğu görülmektedir. Ancak bu durum sanıldığı gibi ilanihaye sürüp-gidici değildir. Her ne kadar tarih bölümleri, ülkemizde bugün hiç olmadığı kadar popüler olsa da lisans mezunlarının çok azının yeterli bir eğitim alması, yine çok azının tarihçiliğe veya tarih öğretmenliğine devam etmesi söz konusudur. Çok büyük bir kısmı büyük anfilerde ya da sınıflarda kendilerine sunulan, bir tür “genel kültür” dersleri sonrasında polis ya da astsubay, subay olmakla maişet sorununu aşmaya çalışıyor. Bu konuda bazı tedbirlerin alınması için tarih bölümlerinin gerekli program zenginliğini sağlaması gerektiğini bir süredir dile getiriyoruz. Nedir, bu kastettiğimiz program zenginliği? Tarih bölüm öğrencilerinin meraklı ve isteklilerine, iş dünyasında farklı pozisyonlarda çalışabilmeleri için sertifika programları düzenlemektir. Örneğin tarih öğrencisinin reklamcı, kitap ya da dergi editörlüğü, yaratıcı yazarlık, senaryo ve roman yazarlığı gibi ara alanlarda yetişmelerini sağlamak. Bunun yapılmaması durumunda kaçınılmaz olarak tarih bölümlerine yönelik ilgi zamanla düşecektir. Yani “güzel günlerin geride kalması” çok uzak değildir. Tarih bölümünde görev yapan “büyük” hocaların bu konuyu hiç dert etmemeleri, böyle bir sorunun olmayacağını göstermiyor.

Türkiye’de tarih bölümlerinde eğitimin kalitesinin merkez-taşra tartışması üzerinden tartışılmasını anlamlı bulmadığım gibi bunun üzerinden çözülebileceğini de düşünmüyorum. Bana sorarsanız tarih bölümü kontenjanların fazla olması da iddia edildiği gibi bu eğitimin kalite sorununu doğuran ana faktör değildir. Asıl sorun, Türkiye’de tarih bölümlerinin başarılı tarihçinin yetişmesi için gerekli olan becerileri çok azının kazandırmaya odaklanması, “büyük bir kısmının” ise bunun ne olduğu konusunda bile bir fikrinin olmamasıdır. Bu büyük kısım, zannediyor ki her yıl hiç azalmadan kendilerini tercih eden kitle inatla gelmeye devam edecek. Ve tarihçilik eğitimine katkı sağlasın-sağlamasın, bunlar da keyiflerince açtıkları “genel kültür” derslerini, eski öğretim usullerine göre yürütebileceklerdir.

Tarihçi kalitesindeki sorunsal, bu büyük tarihçi kitlesinin yapılan işi Osmanlı ya da Cumhuriyet arşivine giderek, buradan buldukları bazı eski yazı belgeleri okuyarak, bunları art arda sıralayarak bir metin oluşturduklarını zannetmeleridir. Osmanlı ve Cumhuriyet tarihi çalışmalarında arşivlerden yararlanma şüphesiz çok önemlidir. Ancak tarihçiliğin bundan ibaret bir çalışma alanı olmadığını söylemeye lüzum bile görüyorum. Bunu ortaya çıkaran ve besleyen nedir? Türkiye’de birbirinin kopyası müfredatlarını uygulayan tarih bölümlerinde tarihçi yetiştirilmesine yönelik çaba, hiçbir özgünlüğü olmayan, kopyacı bir zihniyetten beslenmektedir. Ne yazık ki bu sorunun merkez ya da taşrası yoktur. Bugün Türkiye’de tarih bölümleri, üniversite kalitesi bakımından, merkez ya da taşra sınıflaması çoktan anlamını kaybetmiştir. Ancak İstanbul, Ankara ve İzmir, hala üniversitelerin tarih bölümlerinin öğrencilere veremediklerini, şehir kültürü ve sosyal imkanlar ile sunma bakımından tercih nedeni görünmektedir.

9- Tarih her dönem farklı yazılıyor. Savaşların, milli devletlerin yükseldiği devirde tarih daha hamasi duygularla kaleme alınmışken, bugün daha çok kültür bakımından ele alınıyor. Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi tarihçiliğimiz Ömer Lütfi Barkan’la başlayan ve Halil İnalcık gibi isimlerle devam eden bir çizgide toplum, sosyal ekonomi, demografi tarihi haline büründü. Yakın ve uzak gelecekte tarihçiliğimizin gelişimini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Haklısınız. Tarih, her dönemde yeniden yazılıyor. Dönemin ruhu ve yaşadığımız toplumun zihniyeti, tarihyazımının biçimlendirilmesinde son derece etkili. Dünya tarihçiliği bugün, hikayenin ve anlatının (narratif) gücünü yeniden fark etti. Ülkemizde de özellikle şeriye sicillerinden tarihsel hikayeler üretme, yeni anlatılar kurma, Osmanlı toplum ve saray hayatına ilişkin ilginç çalışmalar kendini daha çok göstermektedir. Elbette ki bahsettiğiniz isimlerin Osmanlı tarihçiliğinin değişimi ve dönüşümüne büyük katkısı oldu. Bunlarla Osmanlı sosyo-ekonomik tarihçiliği ve dolayısıyla Türk tarihçiliği zenginleşti. Burada Osmanlı kültür dünyasının çalışılmasına katkılarından dolayı Cemal Kafadar'ı, Ahmet Yaşar Ocak'ı, Özer Ergenç'i ya da Osmanlı son önem ve Cumhuriyet erken döneminin kültür ve sosyal tarihine ilişkin Zafer Toprak, Cemil Koçak, Vahdettin Engin gibi isimleri de unutmamalıyım. Bu zenginleşme şüphesiz devam edecektir. Bunu bir temenniden öte tahmin ya da öngörü olarak dile getiriyorum.

Türkiye'de genç nesil, uluslararası entegrasyona çok açık. Kitle iletişim araçlarını etkili kullanabiliyor. Türkçe konusunda olmasa da yabancı dil becerileri önceki nesillere göre çok daha iyi. Yeni kültürleri tanıma konusunda çok istekli ve girişimci. Üniversitelerimizde özellikle Erasmus programı başta olmak üzere pek çok yurt dışı öğrenim fırsatı bu gençlerimizin dünyanın farklı yerlerine gidip, oralarda yaşamalarını ve eğitim almalarına imkan yarattı. Genç tarihçi arkadaşları bu bağlamda, yenilikleri çok daha iyi takip eder nitelikte görüyorum. Yeni nesil tarihçilik bu bağlamda bence dünyadaki gelişmeleri yakından takip edebilen, yeni yaklaşımlara açık. Bu bağlamda yeni ve farklı eserler sunma konusunda umut veriyor.

10- Hocam son olarak tarih bölümünde ilerlemek isteyen ve akademik bir gelecek inşa etme gayreti içinde olan genç tarihçiler için, sizden olmazsa olmaz dediğiniz birkaç tavsiye alabilir miyiz?

Kendimi nasihat verme konumunda görmemekle birlikte birkaç önemli noktaya değinmem mümkündür. Türkiye'de tarihçi olmak, kolay bir süreç değil. Belki hakkıyla yapıldığında bu söz, diğer branş ya da çalışma alanları için de geçerli. Bana sorarsanız öncelikle, tarihçiliğin bir iş olarak değil de yaşam biçimi olarak benimsenmesi gerekli. Tarihçilik, ulaşılmaması gereken bir sonuç değil, hiç bitmeyen bir süreçtir. Yani sürekli yolda olmak gerekiyor. İkincisi tarihçi adayının mutlaka kişisel bir kütüphane oluşturması ve tarihsel bakış açısını zenginleştirecek, entelektüel seviyede okumalar yapması önerilir. Bunun yanında tarihçinin sıkı bir roman okuyucusu ve sinema takipçisi olması son derece önemlidir. Lisans sürecinde çalışmak istediği tarih alanını belirleyerek, gerekli yabancı (kaynak) dilleri ve metodolojiyi öğrenmesi, sonraki çalışma ve çabalarının önünü açacaktır. Bir de lisansta iken, hoşlandığı tarih konularında basit de olsa bazı araştırmalar yapması ve bunları yazıya dökmesi, metin oluşturması tarihçilik yolunda önemli katkı sağlayıcı olacaktır. Ve tabii ki her şeyden önce tarihi sevmek.

Kıymetli vaktinizi ayırıp, sorularımıza cevap verme nezaketi gösterdiğiniz için teşekkür ederiz.

Estağfirullah. Umarım okuyanların keyif aldığı ve farklı perspektifler sunabildiğimiz bir söyleşi olmuştur.

Profesör Ahmet Şimşek'in Editörlüğünü Yaptığı Bazı Eserler